

מורה הוראה בישראל (חי' הר"ן, בשם תוס'). ויש שביארו, שהכוונה לתלמיד, שבכדי לדבר בלשון נקיה האריך ואמר 'אין מוסקין בטוהרה', ואף שלמדנו לעיל שיש לדבר בלשון קצרה אף שאינה נקיה, היינו דוקא רב לתלמיד, אבל תלמיד לרב צריך להאריך ולברר שאלותיו (המכתם), או שכיין שלשון 'מוסקין בטומאה' אינה ברורה, שעלולים לפרשה שיש למסוק דוקא בטומאה, במקרה כזה עדיף לדבר בלשון ארוכה (חי' הר"ן, מאירי, ודאה מהרש"א ורש"ש).

הגיעני כפול, שרק לכתחילה עדיף לאכול כזית באכילת קדשים (תוס' ישנים יומא לט, א), שבשאר מצוות אכילה, כגון מצה, המצוה היא דוקא בכזית משום שהמצוה היא על האדם שיאכל, מה שאין כן אכילת קדשים שאינה מצוה על האדם, אלא המצוה שהקדשים יאכלו, ובאכילת כולם יחד מתקיימת המצוה (ש"ת חתם סופר אור"ח קמ; שו"ת בית הלוי א ב, ז, ו-ג נא, ג, ודאה תוס' רא"ש יומא שם). ויש שביאר, שבאמת היה מצרף זאת לשאר קדשים לשיעור כזית (משך חכמה ויקרא ו, ט).

הגיעני כזית, כפשוטו, ואמנם יש מצוה לחלק קדשים לכל אנשי המשמר בשוה (קושיית המנחת חינוך מצוה קלד אות ב, ע"פ רמב"ם מעשה הקרבנות י, יד), אך לחם הפנים התחלק לשתי משמרות, משמר היוצא קיבל ששה לחמים, ומשמר הנכנס קיבל ששה לחמים, ואם משמר אחד גדול מחבירו, אנשי משמר זה קיבלו חלקים קטנים יותר (מקדש דוד י, יד). או שהכוונה שבאמת גם הוא קיבל פול, אולם אמר 'הגיעני כזית' משום שהיה חשוב בעיניו כזית (חתם סופר).

בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול, שהיה חלל, הפסול לכהונה (רש"י, ודאה תוס' רבינו פרץ שתמה לפירושו מדוע אמרו 'שמץ פסול' ולא 'פסול'). או שמצאו בו חטא של עבודה זרה הנקראת 'שמץ', כלשון הכתוב (שמות לב, כה) 'לשמצה בקמיהם', ולכן פסול לכהונה (תוס'), ולמדו זאת מתוך דבריו, כי דיבור האדם מעיד עליו ועל שורשו (ראשית חכמה שער הקדושה ג, ג).

שאני הָתָם דְּאִיהוּ דְּאַרְעֵי נַפְשֵׁיהּ, שראינו שהוא בעל מידות מגונות ומנבל את פיו בלשון גנאי, וכל שכן כשדיבר גנאי על קדושת לחם הפנים (מאירי), והוצרך בדיקה אחריו, והתגלה שמתחילה לא בדקוהו יפה (רש"י).

קִאֲבִילָנָא מְשׁוּפְרֵי שׁוּפְרֵי, ומכאן ראה שכל הבא לפנינו ואומר 'ישראל אני, נאמן (תוס' יבמות מז, א ד"ה במוחזק), ואמנם יש לדחות, שרוב עולי הרגל הם ישראלים ולכן הולכים אחר הרוב, אך יש להוכיח מסוגיות אחרות שנאמן (תוס'; תוס' רבנו פרץ), ומשום ד'מילתא דעבידא לאיגלווי, לא משקרי אינשי' (ריטב"א יבמות שם).

כִּי סָלְקַת לְהָתָם אִמָּא לְהוּ סָפּוּ לִי מַאֲלִיָּה, והוצרך רבי יהודה בן בתירא לפעול בערמה לגרום לכנרי להתגלות, ולא גילה זאת בעצמו בעת עלייתו לרגל, משום שהוא לא עלה לרגל, מחמת שלא היתה לו קרקע [וכמבואר להלן (ה, ב) שמי שאין לו קרקע פטור לעלות לרגל], או שהיה בחוץ לארץ, או שהיה זקן שאינו יכול להלך ברגליו, שפטור מן הפסח כמו שפטור מריאה (תוס'), שחיוב פסח אינו חל אלא על מי שהוא בירושלים ויכול לעשות את הפסח לאחר חצות, ואפילו פסח שני לא מתחייב אלא מי שעולה לירושלים להיראות, ומחמת היותו בדרך רחוקה הגיע רק לאחר שחיטת הפסח, אבל מי שלא הגיע לירושלים בפסח, פטור (מרומי שדה, ודאה משנה למלך קרבן פסח א, א, ומנחת חינוך מצוה ה אות יג).

משום בְּנֵי אוֹרְחָא הוּא - משום בני הזכרים כתב לשון רכיבה (רש"י), שרק הם רכבו בפיסוק רגליים, אבל צפורה אשת משה לא רכבה בפיסוק רגליים (ראש יוסף, והוסף שנראה ברש"י שלא גרס בגמ' 'אורחא הוא'). או שהכוונה שכן אחד רכב לפניו וכן אחד מאחוריה והסתירו את פיסוק רגליה, שאין גנאי לה ברכיבה כזו (בן יהודה, בפ"י שליש).

וְאִיבְעִית אִמָּא מְשׁוּם בִּיעֲתוּתָא דְּלִילָא לִיכָא וְכוּ', שהתירין הראשון סובר, שאמירת דוד לאביגיל 'כי אם נותר לנבל עד אור הבוקר משתני בקיר' (שמואל א כה, לד), מוכיחה שנפגשו בלילה. והתירין השני סובר, שנפגשו ביום, ומה שאמר לה 'עד אור הבוקר', הוא משום שידע שלא יגיע למקומו של נבל עד הלילה. והתירין השלישי סובר, שכיין שאף לאחר מות נבל, שעה שכבר לא פחדה מדוד, אמר הכתוב 'ותמהר ותקם אביגיל ותרכב על החמור' (שם, נב), מוכח שרכיבותיה היו מחמת פחדה מן ההר (מהרש"א).

כל היכא דכי הדדי ניהו מְשַׁתְּעֵי בְּלִשׁוֹן נְקִיָּה, כל היכא דנְפִישִׁין מִלִּי מְשַׁתְּעֵי בְּלִשׁוֹן קֶצְרָה, והכתובים שהאריכו לדבר בלשון נקיה, נכתבו כך כדי ללמדנו שבמקום שאין אריכות יספר בלשון נקיה (רש"י), שאילו היו נוקטים לשון נקיה ללא אריכות לשון, לא היתה ראייה שמקפידים על כך (תוס'). והוצרך הכתוב להאריך ביותר ממקום אחד עבור לימוד זה (קושיית רבינו פרץ), משום שאת הראייה מאמירת הכתוב בנח 'אשר איננה טהורה' יש לדחות, שכיין שבני נח לא נצטוו על איסור בהמות טמאות, לכן לא אמר הכתוב 'הטמאה'. ומהכתוב 'אשר לא יהיה טהור' במקרה לילה, יש ללמוד רק שמקפיד הכתוב לחזר אחר לשון נקיה כלפי בני אדם, אבל לא כלפי בהמות (חי' הר"ן, ודאה הערות הגר"ש אלישיב, מדוע לא התייחס הר"ן גם לכתוב השלישי שהאריך בלשון - 'בלתי טהור הוא' וגו').

לְעוֹלָם יִשְׁנֶה אָדָם לְתַלְמִידוֹ דְּרָךְ קֶצְרָה, כדי שיזכור תלמודו (רש"י), או משום שאריכות דברים היא סכלות (רמב"ם דעות ב, ד, ודאה שיעורי רבי גרשון, שהרמב"ם כתב זאת בה' דעות ולא בה' תלמוד תורה, לומר שאין זה הלכה וחייב, אלא רק הנגהה טובה). וגם בכתב ראוי לקצר לשונו ולדקדק שלא לכתוב אפילו מילה אחת מיותרת [כמבואר ברש"י (גיטין פז, ב ד"ה וכן)] (גלוני הש"ס, ודאה מה שכתבנו להלן ד"ה מובטח).

וְהָא רִוְכְבַת יוֹשֻׁבֶת דְּכִי הִדְדִי נִינְהוּ וְקֶאֱמַר רִוְכְבַת, ואמנם כבר ביארה הגמ' לעיל שהפסוק נקט לשון זו משום שלא היה גנאי ברכיבתה [מחמת פחדה מהלילה, מדוד או מההר], אך לשונה שקנסה 'אלא לה הכי דכי הדדי ניהו', מוכיח שחזרה בה מהתירוצים הללו (אור חדש, וראה צ"ח).

שׁוֹתִינִין הָאֵי שְׁמַעְתָּא כְּגִדִּי מִסְנָן - שמועה זו עשתה אותנו כגדי עיף (רש"י), או ששבוענו הימנה כגדי שמן ומלא בכל אבריו (רבנו חננאל, בפ"י ראשון), או שהיא קשה לנו כגדי הנתפס במים ואינו יכול לצאת משם (רבנו חננאל, בפ"י שני).

וְלֹא אִישְׁתַּעֲי רַב בְּהַדִּי דְּהַאֲרָה, ויש גורסים 'ולא אישתעי רב בהדי דהאריך שלשים יום' (שו"ת מהר"ק קסט). ואמנם לשון 'כגדי מסנקן' אף היא אינה נקיה, אך אינה חמורה עד כדי שרב לא ידבר עמו מחמתה (הערות הגר"ש אלישיב).

מובטח אני בְּזֶה שְׁמוּרָה הוֹרָאָה בִּישְׂרָאֵל - מובטח אני שהתלמיד שדיבר בלשון קצרה ואמר 'מוסקין בטומאה' יהיה